

Ситник Г.П.,
доктор наук з державного управління, професор,
завідувач кафедри національної безпеки НАДУ,
заслужений діяч науки і техніки України
Завгородня С.П.,
аспірант кафедри національної безпеки НАДУ

Системний аналіз понятійно-категоріального апарату дослідження державного управління економічною безпекою

У статті в контексті необхідності реагування на зростаючу невизначеність перспектив глобальної та національних економік проведено системний аналіз понятійно-категоріального апарату дослідження державного управління економічною безпекою, а саме дефініцій: “економічна безпека”, “система економічної безпеки”, “система забезпечення економічної безпеки”, “державне управління економічною безпекою” та встановлено їх взаємозв’язок.

Ключові слова: економічна безпека, система економічної безпеки, система забезпечення економічної безпеки, державне управління економічною безпекою, глобальні процеси сучасності, загрози національним інтересам в економічній сфері.

Сытник Г.П., Завгородняя С.П. Системный анализ понятийно-категориального аппарата исследования государственного управления экономической безопасностью

В статье в контексте необходимости реагирования на растущую неопределенность перспектив глобальной и национальных экономик проведен системный анализ понятийно-категориального аппарата исследования государственного управления экономической безопасностью, а именно дефиниций: “экономическая безопасность”, “система экономической безопасности”, “система обеспечения экономической безопасности”, “государственное управление экономической безопасностью” и установлено их взаимосвязь.

Ключевые слова: экономическая безопасность, система экономической безопасности, система обеспечения экономической безопасности, государственное управление экономической безопасностью, глобальные процессы современности, угрозы национальным интересам в экономической сфере.

Sytnyk G.P., Zavgordnya S.P. System analysis of the conceptual and categorical apparatus of research governance of economic security

In the article in the context of need of responding to the growing global uncertainty and prospects of national economies performed a systematic analysis of the conceptual and categorical apparatus of research public administration by economic security, such as definitions: economic security, the economic security's system, system of ensuring economic security, public administration by economic security, and set their relationship.

Key words: economic security, the economic security's system, system of ensuring economic security, public administration by economic security, global processes of modernity, threats to national interests in the economic sphere.

Постановка проблеми. У Стратегії національної безпеки України акцентується увага на тому, що глобальна фінансово-економічна криза стала черговим викликом світовій цивілізації, зумовила невизначеність перспектив глобальної та національних економік, прискорила пошук шляхів модернізації суспільних систем [1]. Криза виявила глибинні вади глобальної економічної моделі, сприяла усвідомленню необхідності системних змін світового економічного і соціального порядку. Прагнення країн світу в умовах наджорсткої конкуренції та боротьби за ресурси та ринки збуту товарів і послуг визначити оптимальні шляхи та заходи щодо подолання кризових явищ формує досить непрості геополітичні конфігурації та тенденції глобальної економіки. Тому жодній країні не під силу уникнути впливу вказаних

чинників на стан її національної суспільно-політичної та соціально-економічної систем. Водночас загальновідомо, що різновекторні геополітичні впливи на Україну, критична зовнішня залежність її національної економіки зумовлюють уразливість та послаблюють роль як незалежного актора на міжнародній арені і, в кінцевому підсумку, породжують реальну загрозу її виштовхування на периферію світової політики.

З огляду на сказане, у сучасних умовах державотворення перед Україною стоїть завдання стратегічного, доленосного значення – забезпечити належний рівень економічної безпеки як одну із визначальних передумов зайняття гідного місця у світовому цивілізаційному поступі. Але вирішення цього завдання значною мірою ускладнюється тим, що, як констатується у вищезгаданій Стратегії, система забезпечення національної безпеки є неефективною. З огляду на зростання загроз економічним інтересам, це означає, що має місце нагальна необхідність підвищення ефективності діяльності органів державної влади в контексті забезпечення економічної безпеки.

Зазначені чинники не тільки перешкоджають розв'язанню нагальних проблем суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку, а й породжують реальну загрозу втрати державного суверенітету України. Тому завданням стратегічного характеру для України є, з одного боку, науковий пошук пріоритетних напрямів підвищення ефективності національної системи забезпечення економічної безпеки, а з другого, у межах вказаних напрямів – наукове обґрунтування системи організаційних, технічних, правових та інших заходів, ужиття яких спроможне забезпечити адекватне реагування на виклики і загрози економічній безпеці.

Зазначені завдання є комплексною науковою проблемою, тому в межах свого дослідження автори сконцентрували увагу передусім на проблемних питаннях формування понятійно-категоріального апарату дослідження державного управління економічною безпекою, тобто державно-управлінському аспекті забезпечення економічної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню актуальних проблем забезпечення національної безпеки та економічної безпеки, зокрема, присвячені праці багатьох відомих учених. Серед них, як на наш погляд, окремої уваги заслуговують дослідження, які виконали: В.Горбулін [2], А.Качинський [3], Г.Ситник [4; 5], А.Семенченко [6], Я.Жаліло [7], А.Сухоруков [8], О.Шнипко [9–11], В.Мунтіян [12], В.Шлемко [13], В.Кириленко [14], З.Варналій [15], Г.Пастернак-Таранушенко [16], О.Власюк [17], В.Сенчагов [18], М.Коваленко [19], О.Користін [20], В.Нижник [21], Н.Абелгузин [22], В.Богомолов [23], Я.Чернятевич [24; 25].

Крім того, дослідженню проблемних питань державного управління економічною безпекою присвячені праці Т.Іванової [26], Н.Ткачової [27], П.Дмитрука [28], В.Котковського [29], А.Плакіди [30] та ін. Як правило, ці та інші дослідники у своїх роботах акцентують увагу на теоретико-методологічних аспектах державного управління економічною безпекою, інституціоналізації механізму державного регулювання економічної безпеки, організації моніторингу економічної безпеки, критеріях оцінювання рівня економічної безпеки, розробці інструментарію здійснення державної політики забезпечення економічної безпеки на загальнодержавному рівні та на рівні регіону.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Разом з тим, незважаючи на велику наукову цінність досліджень наявних проблем у сфері державного управління економічною безпекою, які були проведені вищеназваними вченими, до цього часу

недостатньо дослідженою залишається низка проблемних питань щодо державно-управлінських аспектів забезпечення економічної безпеки. Передусім мова йде про системний аналіз понятійно-категоріального апарату дослідження державного управління економічною безпекою, а саме дефініцій: “економічна безпека”, “система економічної безпеки”, “система забезпечення економічної безпеки”, “державне управління економічною безпекою” та встановлення їх взаємозв’язку, що і стало метою цієї статті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відомо, що теорія державного управління національною безпекою оперує багатьма поняттями [2–6; 14; 19; 24–30]. Серед них, зокрема: “безпека”, “національна безпека”, “стратегія національної безпеки”, “національні інтереси”, “загрози національним інтересам”, “система забезпечення національної безпеки”, системний аналіз яких свого часу дав змогу визначити державне управління національною безпекою як окремий об’єкт наукових досліджень [4]. Тому в межах нашого дослідження також є важливим обґрунтувати сутність дефініції “державне управління економічною безпекою”. Очевидно, що для цього передусім необхідно провести аналіз поняття “економічна безпека”, тобто дати відповідь на запитання: “Чим власне ми хочемо “управляти”?”

Оскільки економіка є однією з життєво важливих сторін діяльності суспільства, держави та особи, то поняття “національна безпека” без оцінки економічної складової їхньої життєдіяльності не зможе в повному обсязі розкрити “стан захищеності життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам” [31].

Поняття “економічна безпека” семантично утворюється з понять “економіка” та “безпека”. Проведений нами аналіз свідчить, що поняття “економічна безпека” по-різному трактується в науковій літературі. При цьому можна вирізнити три основні позиції провідних вітчизняних і зарубіжних фахівців, які розглядають економічну безпеку як: *певний стан чи рівень* розвитку економіки [13–15]; *процес*, спрямований на запобігання загрозам та реалізацію економічних інтересів [12]; *сукупність умов або потенціалів* забезпечення цільових параметрів безпеки [8; 21].

Водночас окремої уваги заслуговує трактування цього поняття Г.Пастернак-Таранушенком, який пропонує під економічною безпекою розуміти стан держави, у якому є забезпеченою стабільність її існування і забезпечені найліпші умови для життя її громадянам, функціонування та розвитку самої держави [16, с. 10]. Очевидно, що в цьому визначенні відкритим залишається питання щодо “найліпших умов”, які потребують окремого визначення, що, безумовно, породжує нечіткість суті запропонованого поняття “економічна безпека”. Досить близьким до такого розуміння цього поняття є визначення В.Сенчагова, який розглядає економічну безпеку як такий стан економіки та інститутів влади, за якого забезпечується гарантований захист національних інтересів, соціально спрямований розвиток країни в цілому, достатній оборонний потенціал навіть за найбільш несприятливих умов розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів [18, с. 72].

Проте, як на наш погляд, є всі підстави погодитися з А.Сухоруковим у тому, що економічна безпека не може водночас бути станом, спроможністю та рівнем розвитку економіки, а також готовністю та спроможністю інститутів влади. На його думку, варто виділяти два підходи до розуміння поняття “економічна безпека” [8]. З одного боку, економічна безпека є найважливішою характеристикою економіки, а з другого – забезпечення економічної безпеки є однією з найважливіших умов стійкого

прогресивного розвитку вертикально інтегрованої трирівневої системи (національний, регіональний рівень та місцеве самоврядування). Виходячи з цього А.Сухоруков визначає економічну безпеку як “вертикально інтегровану трирівневу (національний, регіональний та місцеве самоврядування) систему з розвиненими горизонтальними зв’язками (на кожному із зазначених рівнів), яка характеризується самодостатністю, забезпечує стійкість економіки від негативних зовнішніх і внутрішніх дій та сприяє її розвитку” [8, с. 75]. Отже, під економічною безпекою А.Сухоруков розуміє певну систему, з чим ми не можемо погодитися.

З огляду на те, що системний підхід передбачає дослідження певного об’єкта як системи (у цьому разі таким об’єктом є економічна система), що має певний набір елементів (підсистем) та структуру як форму взаємозв’язку вказаних елементів, функціями елементів і цілого, єдністю зовнішнього і внутрішнього середовища системи, принципами організації системи та її складових [32] (а під безпекою системи переважна більшість фахівців розуміє певний її стан, за якого система зберігає свою цілісність, стійкість (стабільність), здатність до ефективного функціонування і стійкого розвитку, а на їх основі – можливість надійного захисту всіх її елементів – підсистем, сфер, об’єктів – від будь-яких деструктивних внутрішніх і зовнішніх дій) [36], то, очевидно, що економічна безпека – це не що інше як стан національної економіки (або ж її певна захищеність), за якого зберігається економічна стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз і задовольняються потреби та економічні інтереси особи, суспільства, держави.

Акцент на тому, що мова йде про її певну захищеність, дає змогу також вважати, що це інтегральна характеристика (на той чи інший час) результатів функціонування основних елементів вказаної системи в контексті оцінки її спроможності щодо задоволення економічних потреб розвитку суспільства та держави. Справедливість сказаного підтверджує те, що досить часто науковці й практики говорять про гарантований (бажаний, задовільний тощо) рівень економічної безпеки. А це означає, що економічна безпека в принципі є змінною якісно-кількісною характеристикою економічної системи, а не системою, як стверджує А.Сухоруков.

З іншого ж боку, оскільки економічна безпека в принципі є змінною величиною, яка, очевидно, залежить від значної кількості зовнішніх і внутрішніх чинників, то справляючи той чи інший управлінський вплив на вказані чинники, можна не тільки змінювати її рівень (значення), а й взагалі є сенс говорити про державне управління економічною безпекою.

Оскільки національна безпека – це захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація загроз національним інтересам у різних сферах життєдіяльності суспільства та держави [37], то з огляду на запропоноване нами розуміння сутності поняття “економічна безпека” стає очевидним, чому економічна безпека є важливою складовою національної безпеки.

Необхідність підвищення ефективності державного управління економічною безпекою потребує також з’ясування сутності поняття “система економічної безпеки”, яке сьогодні є досить уживаним у науковій та нормативній літературі.

Так, О.Шнирко вважає, що “система економічної безпеки – це система, що взаємодіє з навколишнім оточенням і має сукупність властивостей, які забезпечують здатність до самовиживання та розвитку в умовах виникнення зовнішньої або внутрішньої загрози” [9, с. 22], а Е.Олейніков пропонує розуміти під вказаною

системою систему заходів, здатних попередити втрати життєво важливих цінностей, забезпечити стан захищеності та розвиток особистості, суспільства і держави [33].

Водночас вітчизняні дослідники зазначають, що на сьогодні в Україні не існує завершеної, концептуально обґрунтованої та ефективною системи економічної безпеки, яка б відображала економічні інтереси суспільства і держави в економічній сфері та надавала можливості реально захищати їх від можливих загроз і небезпек [8; 12; 13; 15; 17]. Що ж до елементів системи економічної безпеки, то серед вітчизняних дослідників авторам не вдалося знайти роботи, у яких із позиції системного підходу був би наведений їх перелік та охарактеризовано взаємозв'язок між елементами. Водночас заслуговує на увагу думка російського дослідника В.Сенгачова, який визначає такі елементи системи економічної безпеки: Концепція національної безпеки, національні інтереси у сфері економіки, загрози економічної безпеки, індикатори економічної безпеки, порогові значення економічної безпеки, організаційна структура економічної безпеки, правове забезпечення економічної безпеки [18]. Крім того, російський дослідник Д.Гордієнко систему економічної безпеки держави визначає як сукупність взаємопов'язаних структурних елементів: матеріального забезпечення виробництва; стану робочої сили; розмірів і прогресивності основного виробничого капіталу (фондів); розвитку сфери дослідження, розробок і технологічних нововведень; можливості збуту продукції на зовнішньому та внутрішньому ринках [35, с. 7].

Очевидно, що з позиції системного підходу не зовсім коректно відносити до елементів системи, наприклад, індикатори чи порогові значення економічної безпеки, тобто, власне кажучи, характеристики системи, або ж розуміти під системою економічної безпеки (як, до речі, й під будь-якою системою) систему заходів.

Оскільки система національної безпеки – це відкрита, динамічна, соціальна система, головною метою якої є створення належних внутрішніх і зовнішніх умов для підтримки бажаного рівня захищеності національних інтересів й забезпечення цілісності суспільного організму та його прогресивного розвитку, а також нейтралізація небезпеки, послаблення ролі та значення держави як суб'єкта міжнародного права, її здатності відстоювати вказані інтереси [4], то можна вважати, що “система економічної безпеки” є складовою системи національної безпеки і також є відкритою, динамічною, соціальною системою, яка забезпечує досягнення зазначеної мети, у так би мовити, її економічному вимірі. Звичайно, незважаючи на те, що всі елементи системи національної безпеки взаємопов'язані, система економічної безпеки є відносно самостійною системою, що має свою структуру, яку утворюють взаємообумовлені та взаємопов'язані елементи, які виконують певні функції. Важливо також, що вказана система тісно пов'язана певними комунікаціями із зовнішнім середовищем (іншими системами), за якими здійснюється обмін (циркуляція) ресурсів та інформація.

Принципово важливим у подальшій операціоналізації дефініції “державне управління економічною безпекою” є з'ясування сутності поняття “система забезпечення економічної безпеки”. Це поняття також досить часто вживається як у науковому дискурсі, так і в практичній діяльності органів державної влади, але з'ясуванню сутності цього поняття науковці до цього часу не приділили належної уваги. Лише український учений З.Варналій акцентує увагу на організаційній структурі вказаної системи, її основних функціях та вимогах, яким вона має відповідати, однак визначення цього поняття не дає [15]. Я.Чернятевич [25] пропонує розуміти під системою забезпечення економічної безпеки сукупність взаємо-

пов'язаних і взаємообумовлених механізмів (інституційних, організаційних, правових та інших) і суб'єктів забезпечення економічної безпеки, які на основі чинного законодавства здійснюють економічну політику з метою реалізації національних інтересів в економічній сфері. Крім того, дослідниця перераховує основні завдання вказаної системи та принципи її формування і функціонування.

Ми значною мірою погоджуємось із визначенням поняття “система забезпечення економічної безпеки”, яке дає Я.Чернятевич. Проте, як на наш погляд, застосування системного підходу дає змогу виявити та акцентувати увагу на таких принципових особливостях цієї системи, які мають вирішальне значення під час дослідження проблемних питань забезпечення економічної безпеки.

По-перше, система забезпечення економічної безпеки є складовою системи економічної безпеки.

По-друге, метою вказаної системи є не просто реалізація національних інтересів в економічній сфері, а трансформація політики національної безпеки в економічній сфері в цілеспрямовану скоординовану діяльність суб'єктів забезпечення економічної безпеки, спрямовану на виявлення, прогнозування, попередження та нейтралізацію загроз економічній безпеці особи (громадянина), суспільству та державі.

По-третє, з огляду на те, що розробка законів, концепцій, доктрин, стратегій, інших керівних документів щодо забезпечення економічної безпеки, які в сукупності визначають основи та механізми реалізації політики у вказаній сфері, є одним із ключових завдань системи забезпечення економічної безпеки. Ця система є не просто сукупністю взаємодіючих відповідних структур, а й певним процесом формування правового поля та прийняття політичних рішень у сфері забезпечення економічної безпеки.

З огляду на це вкрай важливим є те, хто бере участь в оцінках і прогнозах та яка інформація була прийнята до уваги, а яка ні. Це означає, що в структурі системи забезпечення економічної безпеки має бути підсистема, головною функцією якої є не тільки розробка та прийняття державно-управлінських рішень щодо реалізації державної політики з питань забезпечення економічної безпеки, а й формування правового поля вказаної політики. Можна передбачити, що функцію виконує система державного управління економічною безпекою, яка є підсистемою системи забезпечення економічної безпеки (на наш погляд, операціоналізація цієї дефініції є темою окремого дослідження). Отже, можна погодитися з тими науковцями, які стверджують, що вказане управління є цілеспрямованою діяльністю суб'єктів забезпечення економічної безпеки, які здійснюють розробку й реалізацію владних, регулюючих, координуючих, контролюючих та нормативних державно-управлінських впливів на об'єкти економічної безпеки з метою прогнозування, своєчасного виявлення, запобігання та нейтралізації загроз в економічній сфері життєдіяльності суспільства та держави [8; 24].

По-четверте, виконання завдань, зумовлених необхідністю реалізації національних інтересів в економічній сфері, потребує наявності певного потенціалу системи забезпечення економічної безпеки (можливостей із застосування дипломатичних, економічних, інформаційних та інших інструментів державної влади), що передбачає наявність у розпорядженні вказаної системи певних ресурсів (матеріальних, фінансових, людських та інших), раціональне використання яких дає змогу забезпечити деякий (максимально можливий) рівень захищеності національних інтересів в економічній сфері на той чи інший час. Через наявність значної множини факторів, які справляють суперечливий вплив на вказаний потенціал (можливості),

проблема визначення його достатності для захисту національних інтересів в економічній сфері не розв'язана.

Безумовно, на структуру та зміст прийняття державно-управлінських рішень у контексті забезпечення економічної безпеки впливають чинники внутрішнього і зовнішнього (глобального) характеру. Зокрема, серед чинників внутрішнього характеру виділяють: дефіцит бюджету, безробіття, зростання обсягів “тіньової економіки”, корупцію, що призводять до зниження обсягів виробництва, політичної нестабільності та соціальної напруженості в суспільстві.

З іншого боку, сьогодні конкурентна боротьба між державами перемістилася значною мірою у сферу економіки та технології. Унаслідок цього, головною ознакою перемоги країни в цій боротьбі є досягнутий рівень добробуту її громадян як складова безпеки людини і, в цілому, суспільства та держави. Однак, як зазначає Р.Войтович, глобалізаційні процеси одночасно сприяють переходу національної економіки під зовнішнє управління, а відтак створюють загрози державному суверенітету [34]. О.Шнипко більш категоричний. Він переконаний, що концентрованим виразником глобалізму, як нової суспільно-політичної системи, є закон глобальної (тотальної) монополізації світової економіки з боку наймогутніших держав, глобальних ТНК та глобальних міжнародних організацій (СОТ, МВФ, Світовий банк тощо) [10].

З огляду на вищенаведене, державне управління економічною безпекою як важливий чинник забезпечення національної безпеки потребує подальших досліджень як з позицій системного, так і ситуаційного підходів.

Висновки

1. Динамічність подій і глибокі зрушення, що мають місце в економічній сфері життєдіяльності суспільства, актуалізують важливість формування відповідного понятійно-категоріального апарату, без якого неможливим є єдине розуміння сутності подій, явищ, інших чинників, які характеризують суперечливий розвиток сучасного світу та трансформаційні процеси в Україні в контексті забезпечення економічної безпеки, а відтак й адекватне реагування органів державної влади на виклики та загрози національним інтересам в економічній сфері.

2. Нами доведено, що економічна безпека – це не що інше як стан національної економіки або ж її певна захищеність, за якого зберігається економічна стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз і задовольняються потреби та економічні інтереси особи, суспільства, держави. При цьому акцент на захищеності має принципове значення, оскільки дає змогу вважати, що це інтегральна характеристика (на той чи інший час) результатів функціонування основних елементів національної економіки в контексті оцінки її спроможності щодо задоволення економічних потреб розвитку суспільства та держави.

3. Під системою економічної безпеки пропонується розуміти відкриту, динамічну, соціальну систему, яка є складовою системи національної безпеки, головною метою якої є створення належних внутрішніх і зовнішніх умов для підтримки бажаного рівня захищеності національних інтересів й забезпечення цілісності суспільного організму та його прогресивного розвитку, а також нейтралізація небезпеки послаблення ролі та значення держави як суб'єкта міжнародного права, її здатності відстоювати вказані інтереси у, так би мовити, її економічному вимірі. Важливо також зазначити, що вказана система тісно пов'язана певними комунікаціями із зовнішнім середовищем (іншими системами), за якими здійснюється обмін (циркуляція) ресурсів та інформація.

4. Розглядаючи систему забезпечення економічної безпеки як сукупність взаємопов'язаних і взаємообумовлених механізмів (організаційних, правових та інших) і суб'єктів забезпечення економічної безпеки, головною метою яких є реалізація національних інтересів в економічній сфері, під час дослідження проблемних питань забезпечення економічної безпеки необхідно акцентувати увагу на тому, що: ця система є складовою системи економічної безпеки; трансформація політики національної безпеки в економічній сфері передбачає цілеспрямовану скоординовану діяльність суб'єктів забезпечення економічної безпеки, спрямовану на виявлення, прогнозування, попередження та нейтралізацію загроз економічній безпеці; елементом її структури є система державного управління економічною безпекою; виконання завдань, які покладаються на систему, потребує наявності певного потенціалу, раціональне використання якого дає змогу забезпечити деякий (максимально можливий) рівень захищеності національних інтересів в економічній сфері на той чи інший час.

5. Державне управління економічною безпекою є цілеспрямованою діяльністю суб'єктів забезпечення економічної безпеки, які здійснюють розробку й реалізацію владних, регулюючих, координуючих, контролюючих та нормативних державно-управлінських впливів на об'єкти економічної безпеки з метою прогнозування, своєчасного виявлення, запобігання та нейтралізації загроз в економічній сфері життєдіяльності суспільства та держави, що зумовлює необхідність подальших досліджень проблем управління економічною безпекою в контексті його функцій та критеріїв (показників, індикаторів) ефективності.

Перспективи подальших розвідок. Проведений аналіз розвитку наукової думки щодо дослідження державного управління економічною безпекою, а також низка обставин, які суттєво ускладнюють умови, у яких приймаються державно-управлінські рішення в контексті забезпечення економічної безпеки, актуалізують питання щодо подальшої операціоналізації дефініції “система державного управління економічною безпекою” та визначення “державного управління економічною безпекою” як об'єкта самостійних теоретичних досліджень. Крім того, серед подальших напрямів, на нашу думку, мають бути: обґрунтування функцій та критеріїв (показників, індикаторів) ефективності вказаного управління економічною безпекою, розробка концептуальних підходів щодо пошуку ієрархії національних інтересів в економічній сфері та ідентифікації загроз щодо їх реалізації.

Список використаних джерел

1. Про стратегію національної безпеки України [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 22 черв. 2012 р. № 389/2012. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/105/2007>
2. Горбулін В. П. Засади національної безпеки України : підручник / В. П. Горбулін, А. Б. Качинський. – К. : Інтертехнологія, 2009. – 272 с.
3. Качинський А. Б. Індикатори національної безпеки: визначення та застосування їх граничних значень : монографія / А. Б. Качинський, Г. П. Ситник. – К. : НІСД, 2013. – 104 с.
4. Ситник Г. П. Державне управління національною безпекою України : монографія / Г. П. Ситник. – К. : Вид-во НАДУ, 2004. – 408 с.
5. Ситник Г. П. Державне управління у сфері національної безпеки (концептуальні та організаційно-правові засади) : підручник / Г. П. Ситник. – К. : НАДУ, 2012. – 544 с.
6. Семенченко А. І. Методологія стратегічного планування у сфері державного управління забезпеченням національної безпеки України : монографія / А. І. Семенченко. – К. : НАДУ, 2008. – 425 с.
7. Жаліло Я. А. Теорія та практика формування ефективної економічної стратегії держави : монографія / Я. А. Жаліло. – К. : НІСД, 2009. – 336 с.

8. Система економічної безпеки держави / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф., засл. економіста України Сухорукова А. І. ; Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки при РНБО України. – К. : ВД “Стилос”, 2010. – 685 с.
9. Шнипко О. С. Економічна безпека ієрархічних багаторівневих систем: регіональний аспект / О. С. Шнипко. – К. : Генеза, 2006. – 288 с.
10. Шнипко О. С. Інноваційний дефолт України: економіко-технологічний контекст : монографія / О. С. Шнипко. – К. : Генеза, 2009. – 248 с.
11. Шныпко А. С. Экономические войны: истоки, формы, цели, проблемы, перспективы / А. С. Шныпко. – К. : Генеза, 2007. – 376 с.
12. Мунтіян В. І. Економічна безпека України : монографія / В. І. Мунтіян. – К. : Вид-во КВІЦ, 1999. – 464 с.
13. Шлемко В. Т. Економічна безпека України: сутність і напрями забезпечення : монографія / В. Т. Шлемко, І. Ф. Бінько. – К. : НІСД, 1997. – 144 с.
14. Кириленко В. І. Безопасность экономическая / В. И. Кириленко // Государственное управление в сфере национальной безопасности : словарь-справочник / сост. : Г. П. Сытник, В. И. Абрамов, В. Ф. Смолянюк и др. ; под общ. ред. Г. П. Сытника. – К. : НАДУ, 2012. – С. 64–67.
15. Економічна безпека : навч. посіб. / З. С. Варналій, П. В. Мельник, Л. Л. Тарангул та ін. ; за заг. ред. З. С. Варналія. – К. : Знання, 2009. – 647 с.
16. Пастернак-Таранушенко Г. Економічна безпека держави. Статика процесу забезпечення : підручник / Г. Пастернак-Таранушенко ; за ред. проф. Б. Кравченка. – К. : Кондор, 2002. – 302 с.
17. Власюк О. С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку / О. С. Власюк ; Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки при РНБО України. – К., 2008. – 48 с.
18. Сенчагов В. К. Экономическая безопасность: геополитика, глобализация, самосохранение и развитие : (Кн. 4) / В. К. Сенчагов ; Ин-т экономики РАН. – М. : ЗАО “Финстатинформ”, 2002. – 128 с.
19. Коваленко М. А. Управління економічною безпекою регіону: сутність та механізм реалізації : монографія / М. А. Коваленко, І. І. Нагорна, Б. В. Сіленков ; за заг. ред. канд. екон. наук, доц. М. А. Коваленка. – К. : Олді-плюс, 2006. – 440 с.
20. Користін О. Є. Економічна безпека [Електронний ресурс] / О. Є. Користін. – Режим доступу : http://pidruchniki.ws/15840720/ekonomika/ekonomichna_bezpeka_-_koristin_oye
21. Нижник В. М. Економічна дипломатія та економічна безпека України : навч. посіб. / В. М. Нижник. – Хмельницький : ХНУ, 2007. – 299 с.
22. Абелгузин Н. Р. Теоретические проблемы обеспечения экономической безопасности в транзитивной экономике / Н. Р. Абелгузин, В. К. Нустратуллин. – Уфа : Дизайн Полиграф Сервис, 2007. – 147 с.
23. Экономическая безопасность : учеб. пособие / В. А. Богомолов и др. ; под ред. В. А. Богомолова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2009. – 295 с.
24. Чернятевич Я. В. Государственное управление экономической безопасностью / Я. В. Чернятевич // Государственное управление в сфере национальной безопасности : словарь-справочник / сост. : Г. П. Сытник, В. И. Абрамов, В. Ф. Смолянюк и др. ; под общ. ред. Г. П. Сытника. – К. : НАДУ, 2012. – С. 129–130.
25. Чернятевич Я. В. Система обеспечения экономической безопасности / Я. В. Чернятевич // Государственное управление в сфере национальной безопасности : словарь-справочник / сост. : Г. П. Сытник, В. И. Абрамов, В. Ф. Смолянюк и др. ; под общ. ред. Г. П. Сытника. – К. : НАДУ, 2012. – С. 361–362.
26. Іванова Т. В. Державне управління еколого-економічною безпекою як умова сталого розвитку України : автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр. : 25.00.02 / Іванова Т. В. – К., 2011. – 36 с.
27. Ткачова Н. М. Механізми державного регулювання економічної безпеки регіону : автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр. : 25.00.02 / Ткачова Н. М. – Запоріжжя, 2009. – 40 с.
28. Дмитрук П. М. Інституціоналізація механізму державного регулювання економічної безпеки Автономної Республіки Крим : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Дмитрук П. М. – К., 2013. – 20 с.
29. Котковський В. Р. Державне регулювання економічної безпеки в Україні : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Котковський В. Р. – Запоріжжя, 2007. – 20 с.
30. Плакіда А. О. Реалізація державної політики у сфері економічної безпеки національної економіки : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Плакіда А. О. – Запоріжжя, 2009. – 22 с.
31. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19 черв. 2003 р. № 964-IV // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – № 39.

32. *Нижник Н. Р.* Системний підхід в організації державного управління : навч. посіб. / Н. Р. Нижник, О. А. Машков ; за заг. ред. Н. Р. Нижник. – К. : Вид-во УАДУ, 1998. – 160 с.
33. Экономическая и национальная безопасность : учебник / под ред. Е. А. Олейникова. – М. : Экзамен, 2005. – 768 с.
34. *Войтович Р. В.* Вплив глобалізації на систему державного управління (теоретико-методологічний аналіз) : монографія / Р. В. Войтович ; за заг. ред. д-ра філос. наук, проф. В. М. Князева. – К. : Вид-во НАДУ, 2007. – 680 с.
35. *Гордиенко Д. В.* Основы экономической безопасности государства : аналит. докл. / Д. В. Гордиенко. – М. : Центр стратег. оценок и прогнозов, 2009. – 38 с.
36. *Абрамов В. И.* Безопасность / В. И. Абрамов // Государственное управление в сфере национальной безопасности : словарь-справочник / сост. : Г. П. Сытник, В. И. Абрамов, В. Ф. Смолянюк и др. ; под общ. ред. Г. П. Сытника. – К. : НАДУ, 2012. – С. 13–17.
37. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19 черв. 2003 р. № 964-IV // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – № 39.